

Акматава В.С.

ПОСТСОВЕТТИК ДООРДОГУ КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ ЖАНА «МАНАС» ЭПОСУ

Акматава В.С.

ПОСТСОВЕТСКАЯ КЫРГЫЗСКАЯ ЛИТЕРАТУРА И ЭПОС «МАНАС»

V.S. Akmatova

POST-SOVIET LITERATURE AND THE KYRGYZ EPIC «MANAS»

УДК: 894.341

Соцреализмдин кыйрашынан улам кыргыз адабияты кризиске учурады. «Манас» эпосуна кайрылуу, анын юбилейин өткөрүү кыргыз адабиятын жана кыргыз рухий дүйнөсүнүн өнүгүшүнө түрткү болду.

Негизги сөздөр: социалисттик реализм, постсоветтик мезгил, кыргыз адабияты, «Манас» эпосу, идеологиялык жана руханий базиси.

В связи с распадом соцреализма кыргызская литература подверглась к кризису. Обращение к эпосу «Манас», проведения юбилея эпоса стало толчком для развития кыргызской литературы и кыргызскому духовному миру.

Ключевые слова: соцреализм, постсоветское время, кыргызская литература, эпос «Манас», идеологический и духовный базис.

Due to the disintegration of a socialist realism the Kyrgyz literature underwent to crisis. The appeal to the epos "Manas", holdings anniversary of the epos became a push for development of the Kyrgyz literature and to the Kyrgyz inner world.

Key words: social realism, post-Soviet era, the Kyrgyz literature, the epic "Manas", ideological and spiritual basis.

Белгилүү болгондой, кайра куруу жана айкындык жылдарында мурунтан калыптанып жана аң сезимге бекем сиңип калган бир катар постулаттар, айрыкча «социалисттик реализм», «маданий курулуш», «социалисттик маданият» сыяктуу идеологиялык түшүнүктөр өзүнүн методологиялык маанисин жоготуп, коом түп тамыры менен терең өзгөрүүлөргө туш болду. Социалисттик баалуулуктар кайрадан каралып, көркөм сүрөткердин коомдогу орду, анын тазалыгы-нукуралыгы сыяктуу маселелер да келип чыкты. Жеке жана чыгармачылык эркиндикте өздөрүн ыңгайсыз сезип, жоготкон чынжырларын эстеп кайгырган «кулдардын дайынсыз кеткен муунун» («потерянное поколение рабов») аягандар менен бирге айрым замандаштар бийлик менен маданияттын өз ара байланышы тууралуу проблемаларды козгой башташты [1;6].

Коомдук ой жүгүртүү интеллектуалдык жана чыгармачылык жактан жигердүү өнүккөн мезгилде цензура да күчөгөн. Тескерисинче айрым бир пикирлерде цензура, басым-кысым өнүгүүгө түрткү болгон деген ойлор да бар. Ошол мезгилдеги коомдун этикалык, эстетикалык, идеологиялык нормалары түп тамыры менен өзгөрүп, жыйынтыгында көркөм-эстетикалык системанын да өзгөрүүсүнө б.а. соцреализмдин кризисине алып келди, бул жөн гана кризис эмес, социалисттик коомду тейлеген адабий

методдун функциясы бүтүп, өз жашоосун токтотту деген сөз эле.

Чыгармачылыктын философиялык жана психологиялык негизи автордун жеке жана коомдук эркиндигине таянат. Ал эми советтик идеология цензура институтунун пайда болуусуна негиз түзүү менен маданиятты, расмий, расмий эмес жана подполдук (көмүскө) деп бөлүнүүгө алып келген эле.

СССРдин кулашы менен Кыргызстандын эгемендүү деп жарыяланышынан улам улуттук аң сезимдеги өзгөрүүлөрдү жараткандыгы ырас. Ошол эле учурда совет адабиятынын идеялык жактан кыйрап, кыргыз адабияты тоталдык кризиске туш болгондугунун бир көрүнүшү – совет мезгилиндеги беделдүү басылмалар «Ала-Тоо», «Литературный Кыргызстан» журналдары, «Кыргызстан маданияты» жумалыктарынын чыкпай калгандыгы болду. Бир жагынан чыгармачылык эркиндик каалаган темада жазууга мүмкүнчүлүк берсе, экинчи тараптан мамлекеттик патернализм психологиясы күчүнөн тайбай, кыргыз жазуучулары советтик ой жүгүртүүлөрүнүн кучагынан жеңил эле чыга калышкан эмес.

Соцреализмдин принциптеринин даяр үлгүсүнө салып жазууга көнүп калышкан улуттук калемгерлер, кыргыз коому адабияттын бардык жанрларына даяр тема болууга жарай турган өтө татаал драматизмге толгон окуяларга туш болгону менен эмнени, кантип жазуу керектигин билишпей калышкан сыяктуу эле. Ошол эле учурда маселенин экинчи тарабы, айрым калемгерлер сөз эркиндигинен аптыккан абалга туш болушту, б.а. «бардыгы жөнүндө» бардыгын жаза берүүгө мүмкүндүк көчө сөздөрү менен жазылган көркөмдүгү начар детектив, авантюранын кошулмасынан турган, курч окуяларды кууган чыгармалардын жазылып, жарыкка чыгуусуна шарт түздү (өтө көптүгүнөн). Адабий тилдин нормалары одоно бузулуп, көркөм-эстетикалык табитти буза турган чыгармалар жаралды.

Советтик адамды даяр, жогортодон берилген көрсөтмөлөргө ылайык сүрөттөө ыкмасына көнүп калган калемгерлер үчүн совет адабиятынын кыйрашы моралдык, рухий-психологиялык жактан катуу сокку болуп, адабий чөйрөдө бир топ мезгилге чейин боштук өкүм сүрүп калды. Мазмуну социалисттик, формасы улуттук көп улуттуу совет адабиятында чыгармачылык изденүү даяр регламентация аркылуу жүргүзүлүп келген эле. Аталышы көрсөтүп тургандай адабият «советтик» болгондон кийин бир жагынан анын кам көрүүсүнө алынса, экинчи жагынан

көркөм чыгармачылыктын миссиясы жеке адамдын тагдырын эмес, совет мамлекетинин идеологиялык талаптарын чагылдырууга, жүзөгө ашырууга милдеттүү болгон. Мына ушунтип отуруп мезгилдин өтүшү менен социалисттик реализм методу догмага айлана баштаган.

«Маселенин маңызы – конкреттүү улуттук адабият мамлекеттин, өкмөттүн (совет мамлекети, совет өкмөтү) расмий наамы менен жаралган генезисинде менин билишимче бир да адабият ушундайча же мамлекеттин, же өкмөттүн официалдуу наамы менен аталбаса керек», – [2;4] деп бегилүү сынчы соцреализмдин кыргыз адабиятынын тарыхында анын өз кыртышынан өсүп чыкпагандыгын, ал марксизм-ленинизм сыяктуу, Октябрь революциясы сыяктуу сырттан алынып келингендигин жана соцреализмди кыргыздын биринчи, экинчи, үчүнчү эң кийинки муундарына чейин аны чыгарма жазуунун үлгү-каражаты катары кабыл алышкандыгын ишенимдүү анализге алган болчу. [3;4-5]

Кыргыз жазуучулары үчүн соцреализм марксизм-ленинизм сыяктуу идеялык багыт, күрөшүн арнай турган бийиктик болгон. Кыргыз жазуучулары соцреализмдин талап-шарттарынын негизинде, анын идеяларын идеал туугу менен жазуучу катары калыптанышкан, дүйнөнү кабылдоо призмасы социализмдин постулаттарына негизделген.

Чыгармачылыктын өзү да, аны талдоо кабыл алуу процесси да бүт бойдон соцреализмдин талаптарына ылайыкташып ишке ашырылган. «Биздин кыргыз адабияты соцреализмдин калыптарында өнүккөн болсо, адабий сын да андан башкача жолго түшүп кете алмак эмес. Демек, биз ошондогу жол-жоболорду негиз кылып алганбыз жана ошол аркылуу изилдөөлөрүбүздү, адабий сыныбызды өнүктүргөнбүз» [4;4-5].

Мына ушул калыптанып, системалуу бир жолго салынып калган «адабий дүйнө» бүт бойдон талкаланып, жашоосун токтотуусу кыргыз адабияты үчүн жеңил болбогону өзүнөн өзү түшүнүктүү.

Кыргыз чыгармачылык сферасындагы бир топ мезгилге созулган рухий хаосту иретке келтирүүдө, кайра жаралууга түрткү болууда «Манас» эпосунун юбилейин өткөрүү көмөкчү болду. Улуу эпостун юбилейин өткөрүү – кыргыз улутунун рухий кайра жаралуусунун символу болуп калды. Мына ушул көрүнүктүү окуядан кийин кыргыз элинин улуттук тарыхына кайрылып, аны жаңыча интерпретациялоо (эч кандай цензурасыз) күч алды. Ал тургай массалык мүнөзгө айланып кете таштады. Көркөм чыгармалардан башка мурда жазууга, изилденүүгө тыюу салынган кыргыз тарыхынын урунттуу учурлары, коомдук, илимий, чыгармачыл ишмерлердин өмүрү-ишмердиги реабилитацияланып, алар тууралуу мезгилдүү басма сөздө кеңири айтылып-жазыла баштады. «Жарыкка чыккандын бардыгын текши азыркы учурдун адабияты деп кабыл алсак, анда постсоветтик көркөм процесс тарыхый романдардын үстөмдүгү, гегемондугу менен мүнөздөлөт», – деп

К.Асаналиевдин мүнөздөөсүнүн негизи бар болчу. [5;5] Касымбек «Баскын» (2000), «Кыргын» (2004), Э.Турсунов «Балбай» (2002), «Боронбай» (2004), М.Абакиров «Көкөй кести» (2000), Ж. Токтоналиев «Хан Ормон» (2000), Мурзапар Үсөн «Сакылар жери» (2001), К.Бакиев «Дарыялар жайыкта кошулушат» (1-китеп 2002), (2-китеп 2007) өңдүү тарыхый романдар, бир канчалаган биографиялык, документалдык баяндар, эскерүүлөр жарыкка чыкты. Өз учурунда кыргыз адабиятында «Манас» эпосунун сюжетине кайрылган бир топ чыгармалар да жаралган (А.Жакыпбеков «Теңири Манас», Ж.Кулмамбетов «Каныкейдин кошогу» ж.б.)

Кыргыз эпосунун улут менен тагдырлаш экендиги мурун да, кийин да кеңири белгиленип жүрөт. Бул чындык Эгемендүүлүк жылдарында дагы бир ирет далилденди. Өз алдынчалуу Кыргызстан үчүн улуу эпостун бириктирүүчү идеясы керек болчу. «В переходный период Манас Великодушный воспринимался всеми как интегратор и прогенатор, символ всеобщего единения, как национальная идея в период трудного государственного становления. Празднование «Манас» стало историческим событием огромной важности и своеобразной презентацией суверенного Кыргызстана в глазах мировой общественности», [6;446-448] – деп белгилеген белгилүү окумуштуу О.Ибраимов бул оюн андан ары тереңдетип, ал эми «Манас» эпосунун бириктирүүчү кубаттуу пафосу жана идеясы кыргыз элинин улуттук кайра жаралуусунун башкы маданий-идеологиялык платформасы болуп калгандыгына токтолгон болчу.

Кыргызстандын өз алдынча мамлекет болушу, коомдук-тарыхый, экономикалык-социалдык, адеп-ахлактык өзгөрүүлөр кыргыз элинин улуттук кайра жаралуу процессин жаратты жана анын жаралышына «Манас» эпосуна масштабдуу кайрылуу түрткү болду.

1994-жылы БУУнун Генералдык ассамблеясы «Манас» эпосунун 1000 жылдыгын белгилөө тууралуу чечим кабыл алып, ал 1995-жылы ишке ашырылып, кыргыз элинин баатырдык «Манас» эпосунун 1000-жылдык юбилейин жалпы улуттук майрамдоо жылы деп жарыяланган. «Манас» эпосунун дүйнөлүк эпикалык шедеврлерин арасынан алган ордун, кыргыз эли үчүн рухий маанисин белгилөө менен КР Президентинин «Манас» эпосунун 1000-жылдык юбилейине даярдык жана аны өткөрүү тууралуу» Указында (1992.26-июнь) «Кыргыз мамлекетинин өнүгүшүндөгү жаңы этап-эгемендүүлүк мезгилинде «Манас» эпосу биримдиктин жана кыргыз элинин рухий кайра жаралуусунун, анын маданиятынын, улуттук наркынын жана өзүн өзү андоосунун символу», – деп белгиленген. [7;28]

«Манастын» 1000 жылдыгы эгемендүү Кыргызстандын жаңы тарыхындагы коомдук жана саясий ири окуя, эгемендүүлүктүн салтанаты болгон эле.

Эпостун юбилейин белгилөө боюнча мамлекеттик деңгээлде иш-чаралар уюштурулуп, мамлекеттик дирекция («Манас-1000») түзүлгөн. «Манас» эпосу-

нун дүйнөлүк маанисин эске алуу менен ЮНЕСКОдон бул юбилейге эл аралык статус берүү каралган эле. Эпостун юбилейи менен бирге кыргыз эли тууралуу тарыхый чындыкты калыбына келтирүү, тарыхый эстин кайра жаралуусун белгилөө үчүн бардык массалык маалымат каражаттары, илим, билим берүү тармактары тартылган. Юбилейди өткөрүүгө даярдык КР Өкмөтүнүн 1993-95-жылдагы иш планына киргизилип, юбилейди уюштуруу үчүн улуттук уюштуруу комитети түзүлүп (1992. 30-июнь), анын курамына ошол мезгилдеги кыргыз элинин беделдүү окумуштуулары, коомдук-мамлекеттик ишмерлеринин дээрлик бардыгы тартылган болчу. (Ал эми 1993-жылы, 20-февралда жогорудагы Президенттин Указынын аткарылыш боюнча КР Өкмөтүнүн Токтому чыккан).

«Манас» эпосунун юбилейин өткөрүү тууралуу бир топ аракеттер, иш-чаралар аткарылып, 1947-жылы конкреттүү пландаштырылып, бирок саясий маселелерден улам иш жүзүнө ашпай калгандыгы тууралуу жогоруда токтолгонбуз. Андан кийин да бир нече ирет бул маселе көтөрүлүп келгени менен натыйжа чыкпагандыгы белгилүү. Улуттун эгемендүүлүк алгандан кийин улуу эпоско кайрадан кайрылып, юбилейин өткөрүү чечимине келишинин терең символдук мааниси бар – эпостун тереңинен орун алган, элдин кылымдардан бери келе жаткан тилек максаттары азыркы муунга чейин улуттук идея катары келип жеткендигин көрсөтүп турат.

«Манас» эпосу Эгемен Кыргызстандын идеологиялык жана руханий базиси экендигин Манастын ыйык рухунун алдында тазаланабыз (1995.8-апрель)» деп аталган «Манас декларациясы» да чагылдырып турат. Бул документте эпостун юбилейи «ыйык маңызыга» ээ экендиги, кыргыз элинин «нарк, абийир тууралуу түшүнүгү» менен байланышкандыгына өзгөчө басым жасалат. Андан ары кыргыз эли башынан кечирген татаал тарыхын чагылдырган улуу эпостун азыркыга жана келечекке тарыхый сабак боло турган ички кудурети, көркөмдүк касиети, терең философиялык мааниси көрсөтүлүп өтөт. Бирдиктүү, өнүккөн Кыргызстанды курууда эпосто берилген абийир, нарк, биримдик, достук, ынтымак, адамгерчилик, мекенди сүйүү ж.б. сыяктуу ыйык идеяларга таянуу тууралуу кыскача, бирок программалык негизде кабыл алынган болчу.

Эпостун юбилейин өткөрүү демилгеси аны кайра баштан тереңдеп изилдөөгө, которуп дүйнө элдерине жайылтууга, мурда жарык көрө элек варианттарын басып чыгарууга ыңгайлуу шарт түзүп, ушул жылдар эпосту изилдөө тарыхындагы өзүнчө бир коомдук процеске айланган. Улуу эпосту дүйнөлүк масштабга алып чыгуу үчүн бир топ иш-аракеттер, күч жумшалганы белгилүү. Эпос тууралуу кыргыз коомунун дээрлик бардык мүчөлөрү кеңири аралашып ар кандай маанидеги жана багыттагы макалалардан тартып, илимий монографияларга чейин жазылып, жарык көргөн.

«Манас» эпосундагы байыркы мифологиялык, неомифологиялык, көөнө архаикалык, неоархаи-

калык, фольклордук-реалисттик дүйнө тааным, эпостун энциклопедиялуулугу, полифункционалдуулугу, элдин рухий менталитетин чагылдырып туруучу кубаты, мазмунунда ички жана тышкы, реалдуу жана идеалдуу, мифтик жана реалдуулук кубулуштар айкалышып турарлыгы, окуялардын бир мезгилдеги жана мейкиндиктеги, ар кайсы мезгилдеги жана ар кайсы мейкиндиктеги чагылышы, адам, коом жана табияттагы гармония жана дисгармония, мезгилдин рухий, коомдук, эстетикалык, этикалык, иделогиялык, адеп-ахлактык талаптарын, керектөөсүн канааттандыра турган мүмкүнчүлүгү кенен изилдөөгө алына баштаган эле.

Эпостун бириктирилген вариантынын толук котормосу ЮНЕСКОнун колдоосу менен англис тилинде жарыяланып, мындан тышкары 50дөй тилге которулуп жарыяланууга себепкер болгон. С.Орозбаковдун варианты боюнча Уолтер Мейдин англис тилиндеги котормосунда «Манастын» 2 томдугу 2 миң нуска менен чыккан эле. Юбилей дагы бир ирет эпостун философиялык, маданий-рухий маанисине тереңдеп кирүүгө мүмкүнчүлүк берди.

«Манас» эпосунун өзүнүн мазмун-маңызы, эзелтен элибиздин турмушунда аткарып келген озуйпа-милдеттери жагынан фольклордук-көркөм жанрдын алкагына эч сыйбай тургандыгы дагы бир ирет белгиленди.

«Манас» – кыргыз үчүн кылымдар бою кыргызды кыргыздын өзүнө таанытып, тарыхтын кыйын кезеңдеринде элди өз айланасына баш коштуруп, дем берген улуттук ураан, асаба-туу, касеиттүү кудурет күч сыяктуу роль ойноп келгендиги да айтылды. К.Мифтаковдон тартып эпостун тегерегинде ишмердигин жүргүзгөн бардык окумуштуулардын аттары аталып, реабилитацияландыгын өзгөчө белгилеп кетүү жөндүү.

Эгемен кыргыз коомуна аналогия, параллель изделип, бүгүнкү турмушка түздөн түз катышып, элди баш коштуруп, эртеңге шактандырган өлбөс-өспөс улуу рух экендиги, юбилей элдин маанайын көтөрүп шык, кайрат күч бере тургандыгын ошол учурда эң туура табылган. Эл бактысы, эркиндик, эгемендикти коргоо боюнча ойлор, чечимдер эпостун идеялары менен алакалаштырылып, «Кыргыз эллине, Манас рухуна, бүтүндөй түрк ааламына өзгөчө оомат-улуу биригүү келди», – деп канча жылдар бою ачык айтылбаган ойлордун ачыкка чыгуусуна мүмкүнчүлүк түзүлдү. Советтик идеологиянын чабуулуна кабылган «Манас» эпосунун маани-мазмунундагы жогорку идея ачыкка чыгып, эпостун улуу идеялары жар салынды. [8:23]

Өз учурунда «улутчул» катары курмандыкка кабылган улуу эпостун жактоочуларынын ишмердиги «патриоттук демилге», өздөрү «кыргыз элинин эң мыкты уулдары» деп аталышы өзгөрүү эмей эмне!? Эпостун «Кулаалы тап куш кылган, курама жыйнап журт кылган» идеясынын ишке ашкандыгы, чачылганды жыйнап түптүү эл болсо кыргыз деп өзүнчө мамлекет курган Манас атабыздын элди биримдикке чакырып, көксөгөн тилеги ишке ашкандыгы белгиленди.

Социализмдин амбициясына карама-каршы келген эпостун идеялык тутумундагы «улуу биримдик идеясы», «кыргыздардын улуу ооматы», «Манастын рухунун колдоосу», «түрк элдеринин биригүүсү» сыяктуу идеялар ишке ашкандыгын бул юбилей дагы бир ирет көрсөттү.

Ч.Айтматовдун: «Манас эпосу кыргыз улутунун биримдигинин жана рухий кайра жаралуусунун, анын маданиятынын, улуттук ар намысынын жана аң сезиминин символу болуп калды. Манас жалпы Түрк элдерине бейпил турмуш куруп берүүнү көздөп күрөшкөн. Манастагы эң негизги бир идея- элдин миндеген жылдар бою эңсеп келген көз карандысыздыгы, эркин эл болуу тилеги, улуттук мамлекети болсун деген тилеги», – деген сөзүндө эпос көп жылдар бою жабыркаган пантүркизм, буржуазиялык-улутчулдук идеялары төгүндөлдү. [9;32-39]

Мындан тышкары юбилейдин алкагында түрк тилдүү элдердин башчыларынын саммити өтүп, анын кайрылуусунун жарыяланышы да жөн жеринен келип чыкпагандыр.

Илимдин ар кайсы тармагында бир нече эл аралык илимий, практикалык конференциялар уюштурулуп, 22өлкөдөн 150дөй окумуштуулар катышкан «Манас» эпосу жана дүйнө элдеринин эпиикалык мурастары» (1995.27-28-август) д.а. илимий конференция өтөт. Биздин жана чет элдик бир көптөгөн окумуштуулар эпоско арналган илимий докладдары менен чыгышкан эле. «Манас» эпосун изилдөө жана басып чыгаруу иштери андан ары жигерденип отуруп, Тоголок Молдонун, М.Чокморовдун, С.Орозбаковдун жана С.Каралаевдин варианттары жарыяланды.

«Манас» эпосун илимий изилдөөгө алаган мурунку жана кийинки жазылган эмгектердин бир тобу жарыяланып, саясий, партиялык архивдердеги «Манас» эпосуна тиешелүү жашыруун документтерди колдонуу мүмкүнчүлүгү берилип, алардын бардыгы топтоштурулуп, кеңири коомчулукка тартууланган.

К.Тыныстановдун, Е.Поливанов, Т.Байжиев, З.Бектеновдордун тыюу салынган эмгектери жарыялануу менен бирге татыктуу бааларын алышты мындан тышкары улуу эпос туш болгон тарыхый татаал мезгилдер тууралуу чындык жазылып, манастаануу илими системалаштырылып, анын тарыхы жазылды. Мына ушул сыяктуу эмгектер эпосту жыйноо, басып чыгаруу, которуу, юбилейин өткөрүү өңдүү иш чаралардын, аны изилдеген окумуштуулардын тарыхы өзүнчө илимди – манастаануу илимин калыптандырганын көрсөттү.

«Манас» мамлекеттик идеология катары көтөрүлүп, «Манастын жети осуяты» кабыл алынган. Эпостун негизинде мамлекеттик идеология иштеп чыгуу, кабыл алуу демилгелери улам-улам көтөрүлүп, ар кандай жаңы сунуштар айтылууда. Ч.Айтматов «Руханий турмушта гана эмес мамлекеттик моделдин өзүндө да биз улуттук өзгөчөлүгүбүздү сактап калышыбыз керек» (Кыргыз туусу. – 2010.–12.02. – №10) деп белгилесе, Б.Исаков Кыргыз

элинин улуттук-мамлекеттик идеологиянын башаты да таянар тоосу да – «Манас» (Кут билим. – 2010. – 10-сент. – №34.–11б.) деп атады.

«Манас» эпосу жаңы түзүлгөн Эгемендүү Кыргыз мамлекетинин дүйнөлүк коомчулукка жасаган алгачкы кадамы болуу менен бирге кыргыз элин дүйнө элдерине тааныта баштагандыгынын дагы бир далили – 2003-жылдын 7-ноябрында Парижде ЮНЕСКОнун гендиректору Коичиро Мацууранын «Кыргыздын манасчылык, дастанчылык жана төкмө акындык өнөрүн бүткүл адамзаттын оозеки жана руханий мурасынын шедеври» деп жарыялагандыгы.

Кыргыз элинин эгемен мамлекетке ээ болушу менен «Манас» эпосунда орун алып, бирок ачык айтылбай келген улуу идеялар ачык айтылып, талданууга, аны колдонууга мүмкүнчүлүк ачылды. Ч.Айтматов тарабынан: «Элибизди эл кылып тээ байыркы замандардан бери аздырбай тоздурбай сактап орошон демөөр берип, зоболосун көтөрүп, мартабасын артырып келаткан кудурет, керемет да ушу Манас руху» экендиги, «кыргыздын дүйнөгө таанылышынын ооматтуу мезгили келгени» айтылып, «Манас түркүн кереметке бай көк теңир менен тутумдашып өзүнчө купуя сыр коштоп турган «Манас» дүйнөсүн өздөштүрүүнүн, мындан болумдуураак айтканда бул аалам табышмагын аңдап билүүнүн өзгөчө бир жаңы доору башталды. Эгемендик менен «Манас» 1000 өзүнчө бир кудуреттүү дал келүү», – деп белгиленди [10;32-36].

«Манас» эпосунун миң жылдыгы эпостун өзүнө эле эмес, бүт кыргыз рухий дүйнөсүнө карата жаңы көз караштын пайда болуу, жаңыча ойлонуу, өткөнгө адилеттүү баа берүү тенденциясын жаратты. Кыргыз элинин рухий мурастарына, тарыхый эсине баа берүү түп-тамыры менен өзгөрдү.

Адабияттар:

1. История советской политической цензуры. Документы и комментарии. – М., РОССПЭН, 1997. – С.6
2. К.Асаналиев Постсоветтик доор//Адабий Ала-Тоо. – июль. – №11. – Б.4
3. К.Асаналиев Соцреализм. Адабият жана Айтматов// Адабий Ала-Тоо. – 2008.-февраль. – №4. – Б. 4-5.
4. К.Асаналиев Соцреализм. Адабият жана Айтматов// Адабий Ала-Тоо. – 2008.-февраль. – №4.– Б.4-5.
5. К.Асаналиев Постсоветтик доор//Адабий Ала-Тоо. – июль. – №11. – Б.5.
6. О.Ибраимов Ибраимов О. История кыргызской литературы: (том первый). Учебник. – Б.:Бийиктик, 2012. – 480с. – С. 426-428
7. Судьба эпоса «Манаса» после Октября – Б.: Кыргызстан, 1995. – С. 28
8. Кыргыздын Таластагы улуу тойу. //түзг.:Касымбеков Н., Ибрагимов Т.Сөздөр, баяндамалар. – Б.: «Акыл» концерни,1996. – Б.23.
9. Ч.Айтматов Көк теңир менен тутумдаш. К-те: Кыргыздын Таластагы улуу тойу. // түзг.: Касымбеков Н., Ибрагимов Т. Сөздөр, баяндамалар. – Б.: «Акыл» концерни, 1996. – Б.32-39
10. Көрсөтүлгөн адабият, Б.32-39

Рецензент: д.филол.н. Эшиев А.